

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. ↑ Ринки реального сектору економіки України: структурно-інституціональний аналіз / В.О. Точилін, Т.О. Осташко, О.В. Пустовойт та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. К., 2009. 640 с.
2. Уманців Ю.М., Катран М.В. Розвиток внутрішнього ринку споживчих товарів в Україні. Бізнес Інформ. 2017. № 8. С. 271–275.
3. Внутрішній ринок і торгівля України: структурно-інституціональна трансформація: монографія / В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, А.Г. Герасименко та ін.; за ред. В.Д. Лагутіна. Київ: КНТЕУ, 2015. 432 с.
4. Звіт Антимонопольного комітету за 2013 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 14.03.2014 № 131-р. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=103172&schema=main>.
5. Звіт Антимонопольного комітету за 2014 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 12.03.2015 № 6-рп. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270&schema=main>.
6. Звіт Антимонопольного комітету за 2015 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 14.03.2016 № 3-рп. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=122547>.
7. Звіт Антимонопольного комітету за 2016 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 14.03.2017 № 2-рп. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712&schema=main>.
8. Звіт Антимонопольного комітету за 2017 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 28.02.2018 № 5-рп. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=140483&schema=main>.
9. Doing Business. Оцінка бизнес-регулювання. Набори ретроспективних даних и данные о трендах. URL: <http://russian.doingbusiness.org/custom-query>.
10. Внутрішня торгівля / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publtorg_u.htm.
11. Економічна статистика. Економічна діяльність. Внутрішня торгівля / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/spr.htm.
12. Багатогалузева статистична інформація. Періодична статистика. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sestr.htm.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ THE TENDENCIES DEVELOPMENT BY MACHINE-BUILDING INDUSTRY OF UKRAINE

У статті розглянуто основні тенденції розвитку машинобудування в Україні. Проаналізовано економічні показники машинобудівної галузі за 2016–2017 рр. Виділено проблеми, з якими, на думку сучасних науковців, стикаються вітчизняні машинобудівні підприємства. Визначено обсяги реалізованої машинобудівної продукції та обсяги виробництва. Розроблено рекомендації щодо поліпшення та підвищення ефективності машинобудівної галузі в Україні. Зроблено висновки про можливість практичного застосування отриманих результатів дослідження.

Ключові слова: машинобудування, тенденції, економічний стан, ефективність, економіка, галузь, потенціал, виробництво, устаткування, показники.

В статье рассмотрены основные тенденции развития машиностроения в Украине. Проанализированы экономические показатели машиностроительной отрасли за 2016–2017 гг. Выделены проблемы, с которыми, по мнению современных ученых, сталкиваются отечественные машиностроительные предприятия. Определены объемы реализованной машиностроительной про-

дукции и объемы производства. Разработаны рекомендации по улучшению и повышению эффективности машиностроительной отрасли в Украине. Сделаны выводы о возможностях практического применения полученных результатов исследования.

Ключевые слова: машиностроение, тенденции, экономическая ситуация, эффективность, экономика, отрасль, потенциал, производство, оборудование, показатели.

In the article the main tendencies of development of mechanical engineering in Ukraine are considered. The economic indicators of the machine-building industry for 2016–2017 are analyzed. The problems with which, according to modern scientists, are encountered by domestic machine-building enterprises. It is indicated which volumes of sold machine-building products and production volumes. Recommendations for improving and enhancing the machine-building industry in Ukraine have been developed. Conclusions are made about the feasibility of applying the results of the study.

Key words: machine building, tendencies, economic situation, efficiency, economy, industry, potential, production, equipment, indicators.

УДК 339.92

Яковлев В.І.

аспірант кафедри менеджменту ЗЕД та фінансів
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Постановка проблеми. Економічний розвиток країни залежить від конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, сучасні інтеграційні процеси підштовхують до зростання конкуренції, насамперед у

промисловості. Розвиток машинобудівної галузі відіграє центральну роль передусім за рахунок технічного, наукового та технологічного потенціалу даної галузі. Аналіз тенденцій розвитку машинобудівної

галузі дає змогу визначити перспективи галузі та виділити основні чинники, на які підприємству та державі слід акцентувати увагу. Машинобудування є однією з найважливіших рушійних сил розвитку промисловості, тому що виробляє обладнання для всіх інших галузей промисловості в країні та за її межами та має великий вплив на формування рівня автоматизації, інноваційності та матеріалоємності, а також енергоефективності багатьох галузей виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розвитку машинобудівної галузі, вдосконаленню та аналізу перспектив підприємств присвячено багато наукових праць вітчизняних учених. У працях О.С. Довгунь та І.В. Фарінович розглядаються тенденції розвитку машинобудівної галузі в економічному розвитку країни, виділяються проблеми, з якими зіштовхуються підприємства галузі. Деяким аспектам проблем сільгоспмашинобудування України присвячено дослідження В.В. Кім та Н.В. Тарасової Проблеми та тенденції розвитку машинобудівної галузі висвітлено в роботах таких учених, як: Т.В. Данько, О.О. Свеженцев, Ю. Меленчук, О.І. Амоша, О.М. Чутр, В.А. Міщенко, О.С. Другова, М.О. Кравченко, Р.Д. Уваровський, М.М. Шевченко, П.Г. Перерва, Н.С. Краснокутська та ін.

Але недостатньо уваги приділяється причинно-наслідковому зв'язку окреслених проблем підприємств машинобудівної галузі. Для цього необхідний, перш за все, аналіз статистичної інформації щодо галузі машинобудування: використання порівняльного та структурного має визначити місце машинобудівної галузі в економіці України. Горизонтальний аналіз дасть змогу виявити вплив світової кризи на показники діяльності машинобудівних підприємств. На основі застосування методів системно-логічного аналізу можливо виявити проблеми підприємств досліджуваної галузі та напрями їх подолання.

Постановка завдання. Мета статті – аналіз стану машинобудівної галузі України та розроблення рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств за рахунок якісних управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сфера промисловості є визначальною часткою інтелектуальних та матеріальних потреб суспільства. Це проявляється у його значному впливі на розвиток інших галузей, зокрема через забезпечення засобами праці, ефективним і якісним обладнанням інших галузей економіки [1].

У сучасному світі машинобудування впливає на ефективність усієї економіки країни та відіграє центральну роль у створенні господарської бази суспільства.

Промисловий потенціал держави, її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, рівень соціального розвитку, науково-технічний прогрес, продуктивність праці людей зокрема, зниження матеріаломісткості, якість кінцевого продукту, збереження енергетичних ресурсів залежать від розвитку машинобудування. Галузь забезпечує комплексну механізацію та автоматизацію виробництва для різних галузей народного господарства [2].

Нині перед українськими підприємствами машинобудівної галузі постали дуже гострі проблеми, які потребують найшвидшого розв'язання. У машинобудівних підприємств виділяється дуже чітко обмеженість новітніх технологій та фінансової стійкості, тому внутрішній ринок має дуже обмежені можливості. Загальне зменшення кількості реалізованої продукції машинобудівної галузі в структурі промислової продукції, тяжкі фінансові результати діяльності по промисловому сектору економіки, зокрема у машинобудуванні, дуже низький рівень рентабельності операційної діяльності створюють середовище ризиків розвитку підприємств.

Машинобудівний комплекс України включає понад 20 галузей, 58 підгалузей, у яких працює 11 267 підприємств (146 великих, 1 834 середніх, 9 287 малих), на яких зайнято близько 1,5 млн. працівників [3].

За останні два роки тенденція змін виглядає позитивно, наприклад гарну динаміку демонструє реалізація комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – зростання на 11,02%; виробництво

Таблиця 1

Обсяг реалізованої машинобудівної продукції, 2016–2017 рр.

Найменування	2016 р., млн. грн.	2017 р. млн. грн.	Тенденція	Тенденція, %
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	12366,1	13728,8	+ 1362,7	9,93%
Виробництво електричного устаткування	26594,6	32938,2	+6343,6	19,26%
Найменування	2016 р., млн. грн.	2017 р., млн. грн.	Тенденція	Тенденція, %
Виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань	50105,3	59339,1	+9233,8	16,66%
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	42285,8	61643,2	+19357,4	31,4%

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики

електричного устаткування – на 23,85%; виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань – на 18,43%; виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних – на 45,78%.

За показниками 2017 р. видно, що обсяги виробництва машинобудівної продукції значною мірою зросли порівняно з аналогічними показниками за 2016 р. Можна побачити, що тільки виробництво автотранспортних засобів зменшилося на 82,6 млн. грн., а найбільші темпи росту демонструє виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – на 1 393 млн. грн.

Достатньо високі показники мають інші види переробної промисловості, наприклад ремонт і монтаж машин та устаткування – зростання на 972,4 млн. грн. За іншими видами машинобудівної продукції темпи зростання обсягів реалізації є нижчими: виробництво електричного устаткування – +263,8 млн. грн. та виробництво машин та устаткування, не віднесених до інших угруповань, – +219,1 млн. грн.

За обсягом реалізованої продукції видно, що машинобудування є одним із лідерів за обсягом реалізованої продукції. Так, тенденція змін пока-

зує, що приріст за 2017 р. становив 21,65%, позитивність тенденції можна охарактеризувати тим, що на машинобудівній галузі сильно сказалася політична криза в країні.

Ці показники описують сучасну тенденцію машинобудівних підприємств України, на жаль, ці показники знижують конкурентні переваги вітчизняних підприємств порівняно із закордонними. Для поліпшення справ машинобудівна галузь потребує рішучих змін виробничої бази для підвищення якості продукції, підвищення оплати праці працівникам, налагодження більш ефективного виробничого процесу завдяки стратегії інтеграції на міжнародні ринки, все це буде поліпшувати конкурентоздатність вітчизняних підприємств на зарубіжних ринках.

Нездатність вітчизняних підприємств машинобудівної галузі вести реальну конкурентну боротьбу з іноземними фірмами також зумовлена багаторічним досвідом західних підприємств у сфері створення обладнання та інноваційної діяльності, більшими можливостями західних підприємств у сфері доступу до дешевого кредитування, а також їхніми можливостями з надання продукції в кредит із помірними відсотковими став-

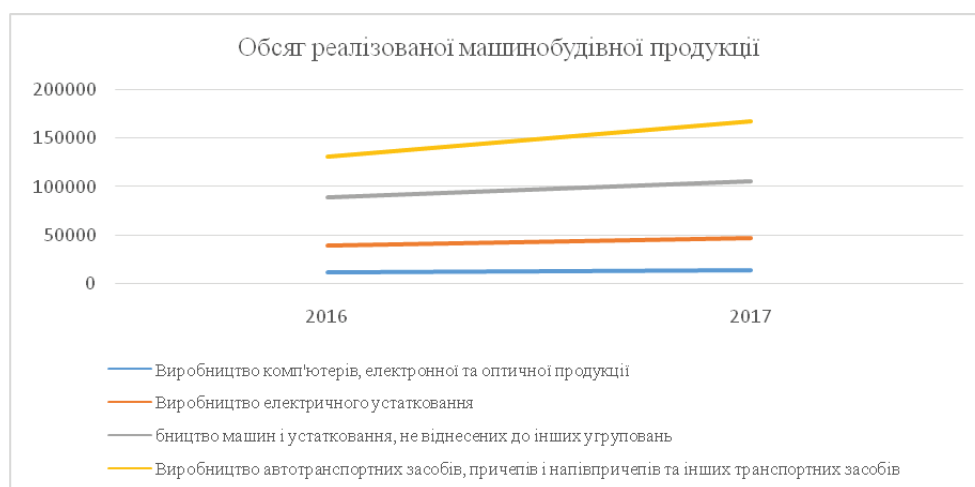

Рис. 1. Обсяг реалізованої машинобудівної продукції, 2016–2017 рр.

Таблиця 2

Обсяги виробництва машинобудування

Найменування	2016 р. млн. грн.	2017 р., млн. грн.	Тенденція	Відсоток від загальних інвестицій у промисловість	
				2016 р.	2017 р.
Виробництво машин та устаткування, не віднесених до інших угруповань	537,1	756,2	+219,1	0,46%	0,53%
Виробництво автотранспортних засобів	1402,3	1484,9	-82,6	1,19%	1,04%
Інші види переробної промисловості, ремонт і монтаж машин та устаткування	2318,3	3290,7	+972,4	1,08%	1,27%
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	3388,1	4781,1	+1393	0,37%	0,53%
Виробництво електричного устаткування	1549,0	1812,8	+263,8	0,98%	1,04%

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики

Рис. 2. Обсяги виробництва машинобудування, 2016–2017 рр.

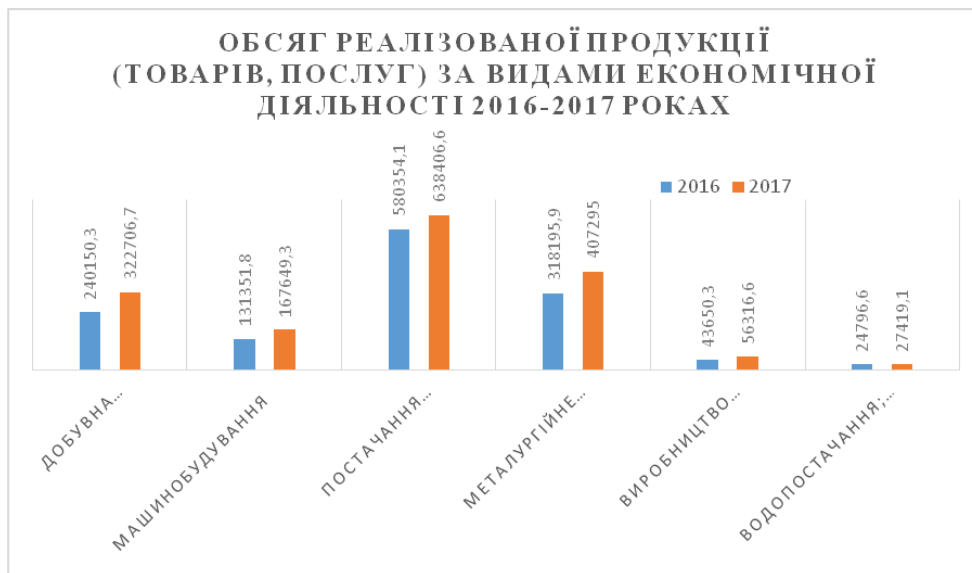

Рис. 3. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності, 2016–2017 рр.

Таблиця 3

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності, 2016–2017 рр.

Промисловість	2016 р., млн. грн.	2017 р., млн. грн.	Тенденція змін	
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	240150,3	322706,7	+82556,4	+25,58%
Машинобудування	131351,8	167649,3	+36297,5	+21,65%
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	580354,1	638406,6	+58052,5	+9,09%
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів	318195,9	407295,0	+89099,1	+21,88
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	43650,3	56316,6	12666,3	+22,49
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	24796,6	27419,1	2622,5	+9,56

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики

ками, усталеними промисловими зв'язками країн ЄС і США та іншими причинами [1].

На думку А.В. Битого, проблеми машинобудівного комплексу такі: нестабільна загальноекономічна та політична ситуація у країні; нестійкий фінансовий стан; висока частка збиткових підприємств, низька рентабельність їхньої діяльності; незначна частка машинобудівної продукції у структурі промисловості; основним джерелом фінансування інноваційного розвитку є власні кошти підприємств; невідповідність національної продукції вимогам світового ринку, а саме низька якість, екологічні характеристики; висока ресурсо-, енерго- та матеріаломісткість продукції машинобудування; низькі темпи розроблення, освоєння і випуску нової продукції; низький рівень платоспроможного попиту на внутрішньому ринку; відтік висококваліфікованих кадрів із галузі через трудову міграцію [4].

М.О. Кравченко підсумовує важку ситуацію у вітчизняній машинобудівній галузі тим, що з огляду на майже повну економічну дезінтеграцію з Російською Федерацією, яка була основним партнером України в галузі машинобудування, машинобудівні підприємства втратили можливість виробництва та продажу традиційної продукції. Це, а також інші прояви соціально-економічної кризи в країні суттєво похитнули економічну стійкість підприємств [5].

Поряд із цим існує низка проблем, з якими зіштовхуються вітчизняні машинобудівні підприємства:

- значна зношеність основних засобів та відсутність реальних інвестиційних ресурсів для технологічного оновлення, що негативно впливає на конкурентоспроможність, якість та собівартість продукції;
- неповне завантаження виробничих потужностей;
- низький попит на продукцію українського машинобудування на зовнішньому ринку;
- неконкурентоспроможність багатьох видів продукції вітчизняних підприємств;
- недостатнє фінансування інновацій із боку держави, відсутність фінансових механізмів та інструментів, що створюють зацікавленість в інноваціях, а також стимулюють науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи; низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств;
- невідповідність виробничих потужностей потенціалу ринків збуту;
- відсутність реальних джерел фінансування, що призводить до унеможливлення реконструкції та технічного переоснащення підприємств галузі і забезпечення за рахунок цього високої якості виготовлюваних машин та обладнання, освоєння виробництва нової конкурентоспроможної техніки;
- недостатня платоспроможність споживачів продукції, що негативно впливає на фінансово-економічний стан підприємств галузі;

– недостатність обігових коштів за недосконалої механізму середньо- та довготермінового кредитування виробників і споживачів продукції та високі ставки кредитування;

– нерозвиненість інфраструктури ринку (відсутність реального моніторингу, дистриб'юторської системи, фірмового технічного обслуговування);

– невідповідність галузі та структурування підприємств умовам вільної конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках, насамперед щодо здатності швидко створювати й освоювати серійне виробництво конкурентоспроможної продукції;

– низький кадровий потенціал;

– залежність вітчизняних підприємств від поставчань вузлів, деталей та комплектуючих виробів з інших країн, насамперед із країн СНД;

– недостатній контроль із боку держави над діяльністю монополістів і посередників, що призводить до значного зростання вартості матеріалів, енергоресурсів та комплектуючих виробів.

Усі перелічені проблеми викликані відсутністю реальних джерел фінансування, що спричиняє погіршення матеріально-технічної забезпеченості, підвищення зношеності основних засобів та, відповідно, низьку якість та високу собівартість продукції.

Впровадження усіх вищезазначених заходів має прямий вплив на інвестиційну привабливість вітчизняних машинобудівних підприємств, що знаходить відображення в ринковій капіталізації компаній. Державі необхідно провести масштабну реформу машинобудівної галузі для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках, а саме:

- сформулювати стабільну та гнучку систему фінансової підтримки вітчизняних машинобудівних підприємств;
- створити систему науково-технічного розвитку підприємства для підвищення конкурентоспроможності;
- провести повну модернізацію машинобудівної бази та інтегрувати її у світову систему машинобудування;
- стимулювати модернізацію підприємства на сучасне проектування та освоєння нової системи виробництва машинобудування;
- розробити стислу співпрацю з науковими центрами та університетами країни, це допоможе галузі підвищити науковий потенціал та впровадити висококваліфікованих фахівців на підприємства;
- підготувати стратегію управління підприємством і поетапно впроваджувати різноманітні бізнес-процеси, які дадуть змогу модернізувати підхід до управління машинобудівним підприємством.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, проблеми машинобудівної галузі мають комплексний характер. Ефективна діяльність підприємств машинобудівної галузі в умовах кризи полягає

передусім у здатності підприємства забезпечувати свою діяльність джерелами фінансування, своєчасно та конструктивно реагувати на зміни, що загрожують його нормальному функціонуванню, намагатися переналагодити свій внутрішній економічний механізм так, щоб забезпечити ефективну діяльність навіть в умовах кризи, адже саме від внутрішньої діяльності підприємства залежатимуть результативні показники всієї роботи підприємства. Незважаючи на позитивну динаміку росту за останній рік, багато питань залишаються невирішеними. Державі необхідно стимулювати підприємства для підвищення конкурентоспроможності та забезпечити державні підприємства висококваліфікованими кадрами й оновленим обладнанням. Це дасть змогу вітчизняним підприємствам значно підвищити конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, знизити матеріальні витрати на виробництво продукції та підвищити якість до світових виробників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Свеженцев О.О. Перспективи розвитку машинобудівної галузі України: Формування нової концепції промислової політики. Управління розвитком. 2016. № 2 (184).
2. Меленчук Ю. Сучасний стан та тенденції розвитку машинобудівної галузі України. Галицький економічний вісник. Економіка та управління національним господарством. 2014. Т. 47. № 4. С. 28–34.
3. Промисловість України – 2016: стан та перспективи розвитку: наук.-аналіт. доп. / О.І. Амоша, І.П. Булеєв, А.І. Землянін та ін.; НАН України, Ін-т економіки промисловості. Київ, 2017, С. 68–70.
4. Битий А.В. Тенденції та фактори розвитку потенціалу машинобудівних підприємств України. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2016. № 4 (76).
5. Кравченко М.О., Уваровський Р.Д., Аналіз ефективності інноваційної діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств. Economic bulletin of National technical university of Ukraine «Kyiv polytechnical institute». 2018.